

Fogyatékkal élő emberek

Kissné Szentmihályi Marian – Póti Viktória

- Lenne szíves megmondani, merre kell mennem?
- Az attól függ, hová akarsz jutni – felelte a fakutya.
- Ó, az egészen mindegy – mondta Alice.
- Akkor az is mindegy, hogy merre mégis – mondta a fakutya.

/Lewis Carrol: Alice Csodaországban/

H.B. 20 éves mozgássérült fiatalember életútja, gondolatai: „Szüleimmel és testvéremmel Nyugat-Magyarország egyik nagyvárosában éltem békében és szeretetben. 3 éves koromban a gyermekorvos elküldött szakorvoshoz, mert anyukám elmondása alapján sokszor elestem akkor is, amikor nem ütköztem akadályba.

5 éves voltam, amikor először leírták a betegségemet: Weimann-Hoffmann kór. Ez a betegség az izmok sorvadásával jár. Addig, amíg tudtam járni, nehéz volt elhinni, hogy ez nem mindig lesz így. Az általános iskolába is be tudtak iratni. Szegény anyámmal nem merték közölni, hogy attól félnek, a többi gyerek is elkaphatja a betegségemet. Jó tanuló voltam, talán ez is hozzájárult ahhoz, hogy ez a vélemény az évek folyamán szép lassan megváltozott.

Tízéves koromban bekövetkezett az, amit addig nehezen hittem el. Kerekesszékes lettem. Az 5-6. osztályt már magántanulónként, otthon tanulva fejeztem be, mert az iskola nem volt akadálymentes. A 7-8. osztályt egy nagyvárosi bentlakásos iskolában végeztem el, ahol szintén mozgássérült fiatalok tanultak. Fontos volt számomra, hogy itt a többiek között be tudtam bizonyítani, én is érek annyit, mint ők. Itt nem azért harcoltam, hogy elfogadtassam magam mint mozgássérült, hanem hogy minél jobb eredményt érjek el a tanulásban.

Az általános iskola elvégzése után gimnáziumba jelentkeztem, ahol sikeres érettségi vizsgát tettem. Jelenleg számítástechnikai szakközépiskolába járok.”

„Hogyan fogadnak el a társadalomban?”

„Változó. Érték negatív és pozitív hatások is, de vagy az én habitusomból fakadóan, vagy mert már túl vagyok a megbántódottságon, nem tulajdonítok ezeknek különösebb jelentőséget. Könnyen barátkozom, társas kapcsolataimban sok az „egészséges”, ép ember, akiktől, remélem, nemcsak én „tanulok”, hanem ők is kapnak tőlem olyan értékeket, amelyeket további életük során kamatoztatnak, használnak, amelyek erőt adnak nekik.

Úgy gondolom, hogy az elmaradott országok már évezredekkel ezelőtt beépítették a „fogyikat” a társadalomba, pl. sámánokként, jövőlátókként vagy egyszerűen csak tisztelték az örületet. A fejlett országok pedig most dolgoznak azon, hogy a kivetett fogyatékosokat megpróbálják visszailleszteni a társadalomba. Próbálnak minket is „vissza-illeszteni”, törvényeket hoznak, esélyegyenlőségről beszélnek. Aki azonban ebben él, ezt nem mindig így éli meg. Sok-sok akadályba ütközünk még, és nagyon messze vagyunk az esélyegyenlőségtől.

Szeretnék én is dolgozni, vállalkozni, olyan akadálymentes lakásban élni, mint sokan mások, de ennek számomra nem csak anyagi akadályai vannak. Mindezek ellenére úgy élek, hogy ami lehetőséget az élet ad, azt megpróbálom kihasználni, és a lehetőségekhez képest teljes életet élni.”

A FOGYATÉKOSÁGGAL ÉLŐ EMBEREKRŐL

Az önmagáról, életfelfogásáról nyilatkozó fiatalember sok olyan fogalmat megemlít, amelyekről azok is sokat hallhatnak, akik nem érintettek ebben a témában. De talán mégis magyarázatra szorul, hogy mit is jelent az akadálymentesség, a fogyatékoság, az esélyegyenlőség. A könyvnek ebben a fejezetében azt próbáljuk körüljárni, hogy kik is a fogyatékosággal élő emberek, hogyan élnek, milyen módon vesznek részt a kulturális és a sportéletben. Mire mondanivalónk végére érünk, talán olvasóink számára is kiderül, hogy a fogyatékosként, sérültként említett emberek jóval kevésbé különböznek tőlünk, mint ahogy az a képzeletünkben él.

A fogyatékoság fogalma

A fogyatékoság nem tisztán tény, hanem viszony és érték, a társadalom értékeléséből ered. A fogyatékoság elnevezése, meghatározása és tipológiája is mind a társadalmi környezet eredménye. Társadalmanként és társadalmi csoportonként másként jelölik meg, máshogy értelmezik, és máshogy vonják meg a fogyatékosággal élő népesség határait, más (orvosi, pszichológiai, pedagógiai stb.) elvek válnak hangsúlyossá az egyes felfogások és tipológiák hátterében.

Ennek eredményeként a fogyatékoság fogalmának értelmezése és kezelése jelentős változáson ment át az elmúlt évszázadokban. Ha önmagában elemezzük ezt a szót, mindenképpen negatív értelmet kap: valaminek a hiányát jelenti, valami megtételére való képtelenséget vagy csökkent képességet. Nem csoda, hogy – mint majd később kitérünk rá – nem kedvelt szó ez az érintettek körében. Ennek a definíciónak a középpontjában maga az egyes ember áll, őt minősítik. A modern, demokratikus társadalmakban, ahol az emberek értékrendjének középpontjában az emberi jogok állnak, a fogyatékoság fogalmának meghatározásában a társadalom felelőssége vált hangsúlyossá. Colin Barnes definíciója szerint „a károsodás egy állapot és a fogyatékoság a fogyatékosággal élő emberekre vagy a fogyatékek következményeire adott társadalmi válasz vagy reakció. A fogyatékoság a társadalmi következményekről szól, arról, ahogy a társadalom az érzékelt károsodásra válaszol. Érzékelt károsodásról beszélek, mert nem hiszem, hogy a fogyatékosággal élő emberek alapján véve különböznenek

a társadalom többi tagjától, eltekintve attól a tényről, hogy károsodásuk társadalmilag elfogadhatatlan lehet a történelem egy bizonyos pontján vagy egy bizonyos helyen.”¹

A fogyatékossgal élő emberek csoportjai

Magyarországon a fogyatékossgakat az alábbi csoportokba sorolják: mozgássérültek, értelmileg akadályozottak, hallássérültek (süketek és nagyothallók), beszédükben akadályozottak, látássérültek (vakok és gyengénlátók). Azokat a személyeket, akiknek képességei egyszerre több területen is korlátozottak vagy hiányoznak, halmozottan sérülteknek nevezzük. Újabban pedig a fogyatékossgok közé sorolják az autizmust is. A fogyatékossg problémája a fogyatékossgal élő embereket, családjaikat és a velük közvetlenül foglalkozó segítőköt egybevéve milliós embertömegeket érint közvetlenül. A felmérések és becslések szerint a sérült emberek a népesség 5,7%-át teszik ki (577000 fő), ez megfelel a fejlett társadalmak átlagának. A legnagyobb csoportot a mozgássérült emberek és az értelmileg akadályozott emberek alkotják.² Több okból is nehéz pontosan meghatározni a fogyatékos emberek létszámát. Ma már a 10 évenként megtartott népszámlálás során rákérdeznek a különböző fogyatékossgokra, de nem mindenki tudja magát pontosan besorolni (pl. keveredhet a krónikus betegség a fogyatékossgal). Másrészt előfordulhat, hogy valaki nem szívesen nyilatkozik erről a kérdésről.

A fogyatékossg kialakulásának okai

A fogyatékossg bármely típusát tekintjük is, rendkívül sok okból válhat valaki sérültté. A fogyatékossg alapvetően három időszakban alakulhat ki: a születés előtt, még magzati korban, a születés körüli időszakban és a születés után. A magzati élet során az anya különböző betegségei (pl. magas vérnyomás), fertőzései (pl. influenza, rózsahimlő), a gyógyszerszedés, az alkohol, a drogfogyasztás, a dohányzás, esetleg baleset vagy genetikai károsodás (pl. Down-kór) stb. miatt válhat a gyermek fogyatékossgá. De a szülés rendellenességei, az ehhez kapcsolódó esetleges orvosi beavatkozások vagy a csecsemőt a születés után érő fertőzések is maradandó sérüléshez vezethetnek. Később, az ember élete folyamán pedig balesetek és betegségek (pl. agyvérzés, cukorbetegség) okozhatnak maradandó sérülést.³

A fogyatékossg megjelenési formája esetenként különböző lehet. A látássérült emberek között vannak, akik látnak foltokat, fényeket (gyengén látók), van, aki csak egyik szemére nem lát, és van, aki teljesen vak. Ugyanígy a hallássérülésnek is lehet-

¹ Prof. Colin Barnes előadása. *Seminar on Human Rights for Persons with Disabilities from a North and South Perspective*. Stockholm, 1998. augusztus 23. (www.independentliving.org)

² Forrás: KSH, 2003

³ Kálmán Zsófia – Könczei György [2002] *A Taigetosztól az esélyegyenlőségig*. Budapest: Osiris Könyvkiadó.

nek különböző fokozatai. A mozgássérült emberek közül sem mindenki használ kerekesszéket. Van, aki a kezét nem tudja használni, mások bottal járnak, és élnek közöttünk olyan súlyosan sérült emberek is, akik joystick-kel irányítható motorosszéket használnak és mások fizikai segítségére szorulnak.

A fogyatékoság *állapot*, amely végigkíséri az ember egész életét. Folyamatos fejlesztéssel a sérült emberek fizikai és értelmi állapota javítható vagy szinten tartható, vannak azonban olyan esetek is, amikor a sérült ember fokozatosan elveszti meglévő képességeit.

A fogyatékosággal élő emberekkel kapcsolatos szemléletváltás

A fogyatékoságnak mint társadalmi problémának a kezelése a 19. századra vezethető vissza, amikor is az első bentlakásos intézmények létrejöttek. Ebben az időszakban a fogyatékosággal élő embereket *betegként* kezelték, akiket meg kell gyógyítani. Az 1950-es évektől fogva kezdtek a segítő szakemberek másként tekinteni a sérült emberekre. Először *növendékek*ként bántak velük, akiket meg lehet tanítani az élethez szükséges készségekre (pl. értelmileg akadályozott embereket a pénzkezelésre vagy vak embereket a közlekedésre). Ezt a szemléletmódot az 1970-es évektől kezdve az úgynevezett szolgáltatói modell váltotta fel, melynek középpontjában a *kliens* áll, aki maga is el tudja dönteni, hogy a rendelkezésre álló szolgáltatások közül melyeket veszi igénybe. Az 1980-as évekre vezethető vissza az az irányzat, amely szerint a fogyatékosággal élő embereknek mint *állampolgároknak* pontosan olyan jogaik és kötelezettségeik vannak, mint a társadalom többi tagjának.⁴

A lehetőségek oldaláról elemezve ezt a folyamatot azt látjuk, hogy betegként és növendékként a fogyatékosággal élő emberek kiszolgáltatott és a társadalom többi tagjához képest alárendelt szerepbe kényszerültek. A kliens szerep már adott választási lehetőséget, de továbbra is csak a társadalom által meghatározott keretek között. Teljesen egyenrangú pozíciót csak az állampolgári szerep biztosíthat, amelyben a társadalomnak nem egyes meghatározott szolgáltatások biztosítása a feladata (pl. lakhatás megoldása, segélyezés stb.), hanem az, hogy olyan feltételeket teremtsen (pl. akadálymentes környezet, a hátrányos megkülönböztetés tilalma), amelyek között a fogyatékosággal élő emberek is élhetnek jogaikkal és teljesíthetik kötelezettségeiket. Akadálymentes munkahelyen – ahol például nincsenek lépcsők, az emeletet lifttel el lehet érni, van speciálisan kialakított, kapaszkodókkal ellátott mellékhelyiség – egy megfelelő végzettséggel rendelkező kerekesszéket használó ember is el tudja végezni a könyvelési feladatokat. Munkát vállalva megszerezheti a megélhetéséhez szükséges jövedelmet, amely után másokhoz hasonlóan adót és különféle társadalombiztosítási járulékokat fizet az államnak. Ebben az esetben az államnak csak a mozgássérülésből fakadó többletterhek (pl. új kerekesszék beszerzése) jelentenek kiadást. Ha ez a moz-

⁴ Uo.

gássérült ember nem dolgozik, az államnak ezen kívül a mindennapi megélhetéshez szükséges javakat is biztosítani kell.⁵ Az állampolgári szerep tehát nem csak az emberi jogok tiszteletben tartásához járul hozzá, de – hosszútávon – anyagi megtakarítást is jelent a társadalom számára.

A szemléletváltást az fejezi ki a legjobban, hogy milyen szóval illetjük a fogyatékoság jelenségét. A negatív tartalmú, diszkrimináló jellegű kifejezések (rokkant, debil, süketnéma, világtalan) lassanként nem csak a hivatalos nyelvezetből tűnnek el, hanem a mindennapi szóhasználatból is. Ezen kifejezések helyett elterjedőben vannak az olyan kevésbé minősítő, kevésbé diszkrimináló szavak, mint például a sérült, akadályozott, fogyatékos (ez utóbbi kifejezés nem túl kedvelt a fogyatékossgal élő emberek körében). A szakmai nyelvben a „fogyatékkal élő emberek”, „mozgáskorlátozott személyek”, „értelmileg vagy tanulásban akadályozott személyek” kifejezések használatosak. Ezáltal a negatív csengésű főnévből semleges jelző lett, így ezek a kifejezések a speciális szükségletű emberek teljességét, képességét hangsúlyozzák, nem pedig hátrányaikat, korlátaikat, képességeik csökkenését.⁶

A fogyatékossgal élő emberek számára nyújtott szolgáltatások fejlődése

A fent bemutatott folyamatot a fogyatékossgal élő emberek számára nyújtott szolgáltatások fejlődése követte. A 19. században jöttek létre az első bentlakásos intézmények, amelyek elsősorban a fogyatékossgal élő embereknek és a pszichiátriai betegeknek biztosítottak lakhatást. Ezek az intézetek hatalmasak voltak, akár több ezer embert is elláttak, az ehhez szükséges szolgáltatások teljes körét kapun belül biztosították. A méretek az intézmények lakott területen kívüli elhelyezését indokolták.⁷ Így elsősorban a sérült embereknek a többiekől való *szegregációját* (elkülönülését), családjuktól való elszakadását szolgálták.

Az intézetek létjogosultságát először az 1960-as években az Amerikai Egyesült Államokban végzett kormányzati felmérés alapján kérdőjelezték meg. Az intézetek felmérése fényt derített a lakók rendkívül alacsony életszínvonalára, az intézmények túlszűfoltóságára és a szolgáltatások szakszerűtlen mivoltára. Ettől kezdve a fejlett, demokratikus országokban, pl. Svédországban olyan szolgáltatások kiépítésére törekedtek, melyek lehetővé teszik, hogy a sérült emberek családjuk közelében, megszokott környezetükben maradvá egyedül vagy kis csoportokban élhessenek. Mindeközben olyan törvények születtek, amelyek tiltják a fogyatékossgal élő emberek hátrányos megkülönböztetését, elősegítik munkavállalásukat és a sérült gyerekek egészségesekkel együtt történő oktatását.

⁵ Uo.

⁶ Uo.

⁷ Bencze János – Pordán Ákos [1999] „Az értelmi fogyatékos emberről való gondoskodás rövid történeti áttekintése.” in: *Kézikönyv az értelmi fogyatékos emberek lakóotthonaiban dolgozó segítők részére*. Budapest: Kézenfogva Alapítvány.

Magyarországon a szocialista rendszerben az egészséges, munkabíró ember számított értéknek. A fogyatékossgal élő embereket „eldugták”, otthon vagy településeken kívül lévő intézetekben éltek, a külvilágtól elzártan. A közintézmények létrehozásánál, a közterületek átalakításánál, felújításánál nem volt szempont, hogy mozgássérült ember is bejusson, ezért a hétköznapiakban nem is lehetett mozgássérült emberekkel találkozni. Sérült gyermek születésénél elterjedt volt a szokás, hogy a kórházban dolgozó orvosok, nővérek a csecsemő állami gondozásba adására bízatták a szülőket, mondván, nem érdemes felnevelni őket. A magyar közoktatás alapvető jellemzőjévé vált és maradt a mai napig, hogy a fogyatékossgal élő tanulók többnyire csak elkülönült, speciális iskolákban tanulhatnak. De van példa arra is, hogy amikor a fogyatékossga miatt valaki speciális elbánást, odafigyelést, esetleg privilégiumokat igényelne, az ép társadalom úgy bánik a fogyatékossgal élő emberekkel, mintha azok épek lennének. Sokszor jönnek létre megalázó helyzetek, pl. behívják sorozásra az értelmileg sérült fiatalokat, akiről ott derül ki, hogy katonai szolgálatra alkalmatlan. Ez annak tulajdonítható, hogy a jelenlegi társadalom ép tagjai sok esetben nem tudják, hogy miként bánjanak a fogyatékossgal élőkkel.

Jelentős változás csak az 1990-es évek második felétől indult, amikor is a sérült emberek egyenlőségéért küzdő személyek, szervezetek munkájának eredményeként megszületett *A fogyatékos emberek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról* szóló 1998. évi XXVI. törvény. A jogszabály elsősorban értékközvetítő szerepet tölt be, a fogyatékossgal élő embereket a társadalom egyenlő jogú tagjaiként kezeli. Ezen kívül olyan fontos célokat fogalmaz meg, mint az épített környezet, a közlekedés, az információhoz jutás akadálymentesítése, a fogyatékossgal élő személyek épekkel együtt történő, integrált oktatása, foglalkoztatása stb. Ennek eredményeként a figyelmes szemlélő egyre többször érzékelheti a fogyatékossgal élő emberek társadalmi jelenlétét. Főként Budapesten látni döntött járdaszegélyeket az utcán és speciálisan kialakított mellékhelyiségeket a közintézményekben. Egy-egy televízióműsort jelnyelvi tolmács közvetít, az utcán, bevásárlóközpontokban, egyetemeken pedig egyre gyakrabban találkozni sérült emberekkel. Ennek ellenére a fogyatékossgal élő embereknek csak a 9%-a vállal munkát (a nem fogyatékosok közül 37,8%), nyolc százalékuk él intézetben, 31,6%-uk az általános iskolát sem végezte el (a nem fogyatékosok közül 19,3%).⁸

A fogyatékossgal élő emberek helyzete

Ezek az adatok pedig már elvezetnek ahhoz a kérdéshez, hogy milyen életet élnek a sérült emberek, milyen problémáik vannak. Ahogy az egészségeseknél, a fogyatékossgal élő emberek életében is a család a szocializációnak, vagyis az ismeretek, az értékek, a viselkedésmódok és az ambíciók kialakításának a színtere. A családi szerepeket, értékeket az emberek a családon kívül is érvényesítik: az iskolában, a munkahelyen,

⁸ Forrás: KSH, 2004.

társas kapcsolataikban, életük minden területén. A család az úgynevezett „kapcsolati tőke” alapja is. Az sem elhanyagolható, hogy a családi kapcsolatok révén az embereknek milyen esélyük van arra, hogy környezetük pozitív vagy negatív címkével lássa el, ez alapján ítélje meg őket.

Nemcsak a sérült emberek számára fontos azonban a család, hanem a családok számára is különleges kihívásokat jelent az, ha a családtagok között fogyatékossgal élő személy van. A sérült gyermek születése – függetlenül a sérülés súlyosságától – traumaként éri a családot, nehezen feldolgozható élethelyzetet teremt számukra. Mindenki érzékeli, hogy ennek a gyermeknek részben más igényei vannak, mint az egészségeseknek; gyógyszereket kell adni neki, vagy néhány hetes korától kezdve fejlesztő foglalkozásokra kell hordani, esetleg több műtéten is átesik. Mivel a sérült emberek egy része segítség nélkül önmaga ellátására nem képes, ezért a családnak komoly feladatai vannak fogyatékossgal élő tagjai segítségével. Ez azt eredményezi, hogy a családtagoknak új ismereteket és készségeket kell megszerezniük, sőt életmódjukat is a „normál” családokétól eltérő módon kell alakítaniuk. Ha a mozgássérült gyermek kerekesszéket használ, lehetővé kell tenni számára a lakáson belüli helyváltoztatást, a lakásból való kijutást. Ha állandó felügyeletre van szüksége, az egyik szülőnek fel kell adnia munkáját, így a család anyagi helyzete sokat romlik. Ráadásul, ahogy nő a sérült gyermek, egyre nehezebbé válik fizikai ellátása, sokszor az őt gondozó szülők maguk is beteggé válnak.

Sok sérült gyermek már óvodás vagy kisiskolás korában elszakad otthonától, intézetbe kerül, mert lakókörnyezetében fejlesztése, iskoláztatása nem megoldható. Pedig a család adta biztonságos és szereteteli közeget a leggondosabb nevelőmunka sem pótolhatja, és a szülőknek is nehéz feldolgozni, hogy kisgyermekük nincs a közelükben.⁹

Felnőttkorban a munkavállalás és a családalapítás, otthonteremtés okoz nehézséget. Az állam szabályozással és szolgáltatásokkal támogatja a megváltozott munkaképességű munkavállalók foglalkoztatását. (A foglalkoztatáspolitikai szemszögekből a megváltozott munkaképesség fogalma a polgárok sokkal szélesebb körét foglalja magában, mint a fogyatékos ember kifejezés. Ide tartozik mindenki, aki például krónikus betegség vagy fogyatékossg miatt csak speciális feltételekkel tud munkát vállalni.) Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat – korábban a munkaügyi központok – például hozzájárul a bérhez kapcsolódó járulékok fizetéséhez vagy a munkahely megfelelő átalakításához. A *Foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról* szóló törvény előírja, hogy rehabilitációs hozzájárulást kell fizetniük azoknak a cégeknek, amelyeknél „a foglalkoztatottak létszáma a 20 főt meghaladja, és az általa foglalkoztatott megváltozott munkaképességű személyek száma nem éri el a létszám 5 százalékát.”¹⁰ Egy másik jogszabály pedig azt mondja ki, hogy a munkaadónak eredeti munkakörében kell tovább foglalkoztatnia a megváltozott munkaképességű dolgozót, és ennek érdekében gondoskodnia kell a munkavállaló rehabilitációjáról, és a munkakörülmények

⁹ Ld. Kálmán – Könczei [2002].

¹⁰ 1991. évi IV. törvény 41/A § (1) bekezdés.

megfelelő átalakításáról. Amennyiben ez nem lehetséges, akkor más, megfelelő munkakört kell felajánlaniuk.

A foglalkoztatás elősegítésének egy másik eszköze, hogy az állam támogatást ad úgynevezett célszervezetek (védett munkahelyek) létrehozásához, ahol csak megváltozott munkaképességű emberek dolgoznak. Ezek a cégek sok esetben vállalják, hogy olyan termékeket állítanak elő (pl. függőnycsipesz, filctollak, papírdosszié stb.), melyek a piacon nehezen értékesíthetők, veszteségesek, de elkészítésük egyszerű folyamatokra bontható, és nem igényelnek szakképzettséget.

Ma még sok munkaadó idegenkedik az akadályozott emberek foglalkoztatásától, mert tartanak tőle, hogy sok segítséget igényelnek és nem képesek megfelelő teljesítményre. Pedig bebizonyosodott, hogy nemcsak a kevésbé súlyos fokban sérült emberek képesek a társadalomban megállni a helyüket. Sokan közülük – még súlyosan sérültek is – párkapcsolatban élnek, gyermeket vállalnak, akiket több-kevesebb segítséggel felnevelnek. A kiváló munkateljesítményt nyújtó, alkotó munkára is képes hallás-, látás- vagy mozgássérült ember mellett például az értelmileg akadályozott személyek is sikeresek a művészeti és sportéletben. Jó néhány olyan embert felsorolhatunk, aki, fogyatékosága ellenére, különleges tehetségével híressé vált. Stephen Hawking angol fizikus súlyos idegrendszeri betegsége miatt 26 éves korától kezdve fokozatosan lebénult, mégis újat alkotott a relativitáselmélet területén. Franklin Delano Roosevelt az Amerikai Egyesült Államok egykori elnöke, miután 1921-ben egy gerincbetegség következtében csípőtől lefelé lebénult, sikeresen kivezette országát a harmincas évek nagy gazdasági válságából. Négyyszer választották meg az ország elnökévé. Szekeres Pál mozgássérültté válása előtt és után is olimpiai bajnok lett vívásban. Stevie Wonder vakasága ellenére a popzene egyik legnagyobb alakjává vált.

A társadalom felelőssége

A kormányzat – végső soron a társadalom – sokféleképpen gondoskodhat a fogyatékossgal élő állampolgárokról. Különböző *pénzbeli és természetbeni juttatásokkal* biztosíthatja megélhetésüket. Ez a gondoskodás egyik legegyszerűbb, rövidtávon eredményes módszere, de rendkívül sok hátránnyal jár: a sérült emberek függővé válnak a társadalom többi tagjától, ráadásul általában negatívan ítélik meg őket, mivel nem vesznek részt a jövedelemtermelésben.

Másrészt az államnak lehetősége van a *jogszállításon keresztül* javítani a rászoruló helyzetén. A hátrányos megkülönböztetés tiltásával, az akadálymentesítés kötelezővé tételével, különböző segítő szolgáltatások bevezetésével (jelnyelvi tol-

mácsok alkalmazása, személyi, fizikai segítség, speciális szállítás) hozzájárulhat, hogy a sérült emberek könnyebben vállalhassanak munkát, lehetőségük legyen továbbtanulásra. Ezen belül a *pozitív megkülönböztetés* eszközével elérhető, hogy az iskolák több sérült fiatalot vegyenek fel, vagy a munkaadók több fogyatékossgal élő munkavállalót alkalmazzanak. A jogszabályokban foglalt célok megvalósítására az állam különböző programokon, pályázatokon keresztül többletforrásokat juttathat a végrehajtásért felelős személyeknek. A fogyatékossgal élőket foglalkoztatni kívánó munkaadók az Állami Foglalkoztatási Szolgálaton keresztül kérhetik a bérhez kapcsolódó járulékok meghatározott ideig történő átvállalását, de kaphatnak támogatást a munkahely megfelelő átalakításához is. Az iskolák pályázhatnak az akadálymentesítésre, és sérült tanulók után több pénzt kaphatnak, mint az egészségesek után, azért, hogy a szükséges speciális eszközöket (pl. állítható magasságú asztal, nagy méretű monitor, átalakított klaviatúra, beszélő programok stb.) beszerezhessék.

Az állam, a társadalom felelőssége részben abban áll, hogy az épített környezetet oly módon alakítsa át, hogy a fogyatékossgal élő emberek is tudjanak az utcákon közlekedni, képesek legyenek az épületeket használni. Ezt a folyamatot *akadálymentesítésnek* nevezzük. Kevesen tudják, hogy az akadálymentesítés többet jelent annál, mint hogy a kerekesszéket használók számára döntenek a járdaszegélyeket, a lépcsők helyett lejtőket építenek, vagy speciális méretű és felszereltségű mellékhelyiségeket alakítanak ki. A fizikai akadályok leküzdése csak a mozgássérült emberek számára jelent megoldást, de nem oldja meg a vak vagy hallássérült emberek gondjait. Számukra az akadálymentesítés azt jelenti, hogy a járműveken a hangjelzés mellett táblával is jelzik, melyik megálló következik; a liftben Braille-írással (vakok számára kifejlesztett, tapintható ábécé) is ellátják a nyomógombokat; a televíziós műsorokat feliratozzák, vagy jelnyelvi tolmács fordítja azokat; az Interneten pedig „beszélő” oldalakat hoznak létre. Az akadálymentesítés tehát egy komplex program, amely az élet minden területére kiterjed a közlekedéstől kezdve a szórakozáson át az információéhszésig. A megvalósítás során pedig figyelemmel kell lenni az egyes csoportok eltérő szükségleteire. Az akadályok leküzdése nemcsak a társadalom egy szűk csoportjának jelent előnyt. Gondoljuk csak át, milyen sok olyan élethelyzet van (lábtörés, babakocsival való közlekedés, időskor stb.), amikor az ép embereknek is könnyebbé válna ezeket a megoldások.

Az akadálymentesítés a mozgássérült, hallássérült, látássérült emberek sok problémáját megoldja, de nem válaszol az *értelmi sérült emberek* igényeire. Róluk elmondható, hogy jelentős részük él különböző intézetekben (az intézetekben élő fogyatékos emberek 47,5%-a, kb. 22 ezer fő értelmi sérült¹¹). Továbbá az értelmi sérült emberek speciális gyógypedagógiai képzést, fejlesztést igényelnek, és felnőtt korukban – főleg a középsúlyos és súlyos értelmi sérült emberek – nem tudnak segítség nélkül saját háztartásban élni. Ezért esetükben fontos, hogy számukra a társadalom olyan védett, de mégis humánus lakókörnyezetet hozzon létre, amelyben segítséggel – a tőlük várható szinten – lehetőségük van önállóan élni, és ahol biztosított az életük végéig tartó fej-

¹¹ Forrás: KSH, 2003

lesztésük. Ennek a problémának a megoldására az elmúlt években rengeteg (bár nem elégséges számú) lakóotthon létesült. Ezek az otthonok olyan nagyméretű, átlagosan felszerelt lakások, ahol 8-12 sérült ember élhet segítők támogatásával. Amellett, hogy a lakóotthonokban lakhatást nyújtanak, mindig kapcsolódik az ellátáshoz olyan nappali foglalkoztatás, amely lehetővé teszi, hogy az értelmi sérült emberek tartalmas életet élhessenek, és keresethez jussanak.

A társadalom felelőssége tehát nemcsak abban áll, hogy megélhetést biztosító ellátást nyújtson a fogyatékossgal élő emberek számára. Sokkal inkább az a feladat, hogy különböző eszközökkel (segédeszközökhöz való hozzájutás támogatása, akadálymentesítés, segítők, speciális szállítás elérhetősége, integrált oktatás, foglalkoztatás támogatása, hátrányos megkülönböztetés tiltása stb.) olyan társadalmi környezetet teremtsen, amelyben ezek a csoportok önmaguk is képesek a megélhetésre, az otthontermelésre, előrejutásra, boldogulásra, vagyis megvalósul a fogyatékossgal élő emberek *esélyegyenlősége*. Ehhez azonban az kell, hogy a sérült embereket *aktív, az épektől csak szükségleteikben különböző állampolgároknak* tekintsük!

Hétköznapiak

Az önálló életvitel

A húszas éveik elején járó mozgássérült pár, Judit és Laci ötödmagával él egy úgynevezett lakóotthonban. Először nyílt lehetőségük a közös, segítőkől, szülőktől független élet kipróbálására. Mozgásállapotuk különböző, Laci egészségeseket meghazudtoló erőben van, gyorsan és jól mozog, problémái alig észrevehetők. Judit sérülése súlyosabb, lassan és nehezen mozog, hosszabb útra csak kíséreléssel vállalkozik. Beszélgetésünk során elsősorban azt próbáltam megtudakolni tőlük, milyen örömeiket és kihívásokat jelent ez az új élethelyzet.

„Miért döntöttetek úgy, hogy megpróbáltok ide kerülni?”

Laci: Én részben azért szerettem volna idejönni, mert az Intézetben lejárt a nyolc évem, nem maradhattam volna tovább ott. Azon kívül szerettem volna önállóbban élni, és Judittal összeköltözni.

Judit: Én nagyobb önállóságra vágytam, kipróbálni, mire vagyok képes. Azon kívül szerettem volna Lacival együtt élni.

„Volt bennetek valamilyen félelem, mielőtt idejöttetek?”

Laci: Rengeteg. Leginkább attól féltünk, hogyan fogunk kijönni a pénzünkből, lesz-e rögtön munkánk, hogyan fogjuk tudni beosztani az időnket, összeegyeztetni a munkát és a tanulást.

Judit: Még azután is, hogy megtudtuk, nyertünk a pályázaton és ideköltözhettünk, sokszor kérdeztük egymástól, biztos akarjuk-e, nem kellene-e mégis visszavonni az igényünket.

„Hogyan fogadta a családokat a döntéseket?”

Laci: Anyukám nagyon tiltakozott. Kiskorom óta egyedül nevelt, elég rossz körülmények között éltünk. Leginkább az anyagiak miatt aggódott. Az intézetben a térítési díj fedezett mindent. Itt ugyan kevesebbet kell fizetnünk, de mindenről magunknak kell gondoskodnunk, és ez sokkal többbe kerül. Édesanyám attól félt, nem tudjuk anyagilag fedezni. Azt nem nagyon tudta megérteni, hogy az intézetből el kell jönni.

Judit: Az én szüleim is nagyon tiltakoztak, de más miatt. Azt akarták, hogy maradjak az intézetben, mert ott sokkal

biztonságosabb, naponta háromszor kaptunk enni, volt segítség, nem kellett semmiről sem magunknak gondoskodni.

„Mi volt a legnagyobb öröm, amikor idejöttetek?”

Laci: *A saját szoba. Az intézetben többedmagunkkal laktunk egy szobában, néha nehéz volt egymással kijönni, voltak a szobatársaknak furcsa dolgaik. Bár nekem szerencsém volt, az utolsó évben már csak ketten laktunk egy szobában.*

Judit: *Én is a saját szobának örültem a legjobban. Mi is többen laktunk egy szobában, és sokszor zajlott az élet.*

„Itt is többedmagatokkal laktok együtt. Ez más?”

Laci: *Más, itt nem zavarnak a többiek. Mindenkinek megszoktuk a furcsaságait.*

„Mi volt a legnehezebb a kezdetekben?”

Judit: *Ellátni magunkat. Az intézetben fél egy körül volt ebéd, akkor lementünk és elénk rakták az ebédet. Itt magunknak kell előteremteni, és ezt nehéz megszervezni. Nagyon kevés az időnk, úgyhogy sokszor csak valami gyorsételt készítünk magunknak, például valami fagyasztottat sütünk ki. De mindig tapasztalok valami újat magamról, hogy mi mindenre vagyok képes.*

„Még mindig tudsz újat tanulni?”

Judit: *Igen, például ma is. Sikerült a nagy, nehéz lábosból leszűrni a tésztát, egy csepp sem ment félre. Ezt nem is gondoltam volna magamról, és nagyon büszke vagyok.*

„Van köztetek valami munkamegosztás?”

Judit: *Laci a szoba takarítási felelőse, én meg inkább a konyhát szoktam rendbe tenni. Azt Laci nem annyira szereti.*

„Te kicsit nehezebben mozogsz, mint Laci. Van olyan feladat, amit te nem tudsz megcsinálni?”

Judit: *Nincs semmi. Ha van egy feladat, azt így vagy úgy, de megcsinálom, nem szoktam semmit sem feladni.*

„A szobátok nagyon szépen, otthonosan van berendezve. Ketten találtátok ki, milyen legyen? Kaptatok segítséget?”

Laci: *Judittal meg szoktuk beszélni, mire van szükségünk, mi hova kerüljön. De sok mindent kaptunk a családuktól is. A festmények a falon például Judit nagynénjének művei.*

„Mostanában mire vágytok? Mit szeretnétek megváltoztatni?”

Laci: *Mire vágyunk? Ezen nem nagyon gondolkodtunk mostanában. Szeretnénk egy lakást. És sokkal több időt, mert nagyon nehéz beosztani a napunkat. Este fáradtan esek haza az iskolából és még itthon is van tennivalóm, vagy tanulnom kell. Sokszor hiába töltjük együtt Judittal az időt, szinte nem is foglalkozunk egymással, tesszük a dolgunkat, és csak lefekvés után van időnk beszélgetni. Hiába irigyelnek a többiek, hogy együtt élünk, és így mennyi időnk van egymásra, mert ez nem igaz. Az intézetben egész más volt, ott hazamentünk az iskolából, és szabad volt az egész délután, nem volt semmi dolgunk. De azért nagyjából elégedettek vagyunk az életünkkel. Általában pozitívan gondolkodunk.*

„Üzennétek valamit az olvasóknak?”

Laci: *Talán annyit, hogy nagyon fontos, hogy mindig legyen valamilyen célunk, amit el akarunk érni.*

„Nektek mi a célotok?”

Laci: *Szeretnénk egy saját lakást, ahol továbbra is együtt élhetünk.*

Az önrendelkező önálló élet

Önálló életet azonban nemcsak a kevésbé súlyosan sérült emberek, hanem akár az önellátásra képtelen mozgássérült személyek vagy a szintén segítségre szoruló közép-súlyos értelmileg akadályozott emberek is élhetnek. Számukra ez a fogalom azt jelenti, hogy az életüket érintő kérdésekben maguk hozhatják meg a döntéseket. Az egyedül enni nem tudó ember is képes kifejezni, mikor éhes, így napi időbeosztását a saját szükségletei, vágyai, elképzelései kell, hogy irányítsák, nem a segítő elgondolásai. Tárgabban értelmezve, a súlyosan sérült ember is – korlátait ismervé – el tudja dönteni, hol és kivel szeretne élni, mit tanulna, milyen munkát vállalna, egyáltalán milyen életet kíván élni, még akkor is, ha ennek megvalósításában mások segítségére szorul. Ezt a szemléletet az *önrendelkező önálló élet* kifejezéssel illetik.

Az önrendelkező önálló élet eszméjének megszületése Ed Roberts nevéhez fűződik, aki az 1960-as évektől kezdve küzdött a fogyatékkal élő embereket passzivitásba kényszerítő társadalmi szemlélet ellen. Ed Roberts tizennégyéves korában gyermekparalízist kapott, amelynek következményeként nem csak mind a négy végtagja, hanem légzőizmái is megbénultak, folyamatos lélegeztetésre szorult. Értelmi képességei azonban épek maradtak, így elhatározta, hogy elvégzi az egyetemet. Hatalmas akaraterővel leérettségizett, majd a Berkeley Egyetemre jelentkezett. Elérte, hogy életmentő gépekhez láncolva is járhasson egyetemre, és más, hasonlóan súlyos mozgássérült társait is felvegyék, akikből megszervezte a Gördülő Brigádot. Együtt sikerrel küzdöttek azért, hogy kórház helyett egészséges társaikhoz hasonlóan kollégiumban élhessenek, munkát vállalhassanak, és ne az határozza meg, milyen tantárgyakat tanulnak, hogy gépeikkel beférnek-e a terembe, vagy sem. Ed Roberts munkája nem állt meg az egyetem világának élhetővé tételénél. Aktivitása révén létrejött az egész világra kiterjedő Önálló Élet Mozgalom, megszületett az első akadálymentes város, Berkeley.

Súlyos mozgássérültsége ellenére Roberts úgy élt, mint mindenki más: politizált, tanított, utazott a világban, megnősült és fia született, akivel szeretett meccsre járni stb. Munkássága révén az Önálló Élet Mozgalom világméretű polgárjogi mozgalommá terebélyesedett.¹²

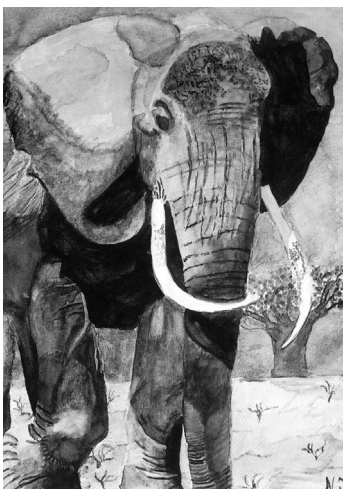
Művészeti szereplésük

Festészet szájjal és lábbal

A Szájjal és Lábbal Festő Művészek Nemzetközi Egyesülete, a művészvilág egyedülálló és példa értékű szakmai és emberi szövetsége 1956 óta működik Liechtensteinben. Alapítója és első elnöke a Németországból származó szájjal festő Arnulf Erich Stegmann.

Stegmann gyermekbénulás következtében 2 éves korától kezdve nem tudta használni a két karját. A kiemelkedő személyiségek minden képességével rendelkezett, saját életének tapasztalatai alapján teremtette meg kollégái számára az életük segítéséhez és művészetük érvényesítéséhez szükséges anyagi hátteret.

Az egyesület tagjai sorába ma már 570 olyan festőművész tartozik a világ minden tájáról, aki szájjal vagy lábbal készít műalkotásokat. Az 570 tag munkáját 55 kiadó fogja össze. Magyarországon 13 magyar ösztöndíjas munkáját adja közre a magyar kiadó, amely 12 éve működik hazánkban.

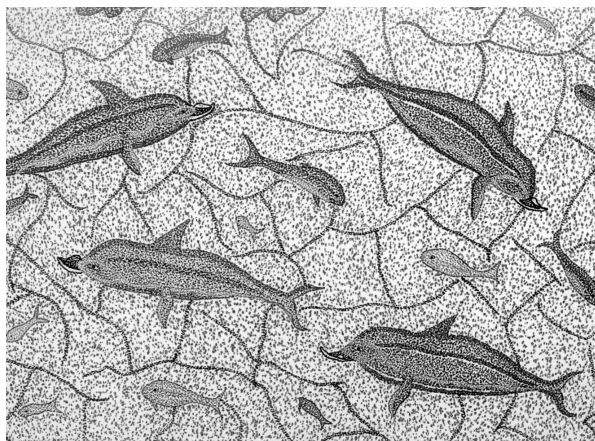
Szájjal festette Nagy Ildikó

Az ország lakossága a mindennapi életben gyakran találkozhat az itt látható alkotók munkáival. A kiadó postai úton juttatja el a művészek alkotásait képeslapok, ajándékkísérők, naptárak formájában. Az eredeti képeket kiállításokon, művésztalálkozókon mutatják be a nagyközönségnek. A Nemzetközi Művészetalálkozónak 2001-

¹² Ld. Kálmán – Könczei [2002].

ben Budapest adott otthont, 2003. októberében pedig Prága látta vendégül több ország művészeit.

Szájjal festette Szabó Szonja

Falra festettem
én, mit egykoron láttam
mélységes mély ölen
szabad óceánnak.

Oly szép volt, s nagyszerű
a delfinrajok tánca,
mintha egész világ
készülődne sírig tartó nászra...

Ím ecsetem nyomán
lásd te is e csodát,
zengje lelkünk együtt
a tenger öröm dalát!

Színművészet: a Baltazár-színház

„Az 1998. februárjában alakult Baltazár Színház az egyetlen olyan hivatásos színtársulat Magyarországon, amely értelmi sérült színészekből áll. A színészek színházi munkájukért rendszeres havi fizetést kapnak. A professzionalizmus munkájuk minőségében is megmutatkozik: szakmai tudásukat folyamatosan fejlesztik a Baltazár Színház Alapítvány által működtetett színiiskolában.

Magyarországon az értelmileg sérült emberek részére a kultúra, a művészet területén folytatott tevékenységnek a '80-as évek közepéig nem volt meghatározott irányvonala. A társadalmi szerepbetöltési akadályozottság problémáját felismerve született az ún. normalizációs elv, mely szerint a sérült emberek életét az átlagos emberi élet mindennapi feltételei szerint kell megszervezni. Rájöttek, hogy a sérülteknek is van igényük a kultúra művelésére. Azonban a művészetet nem önálló területként kezelték, hanem gyógypedagógiai módszerekhez kötötték.

A mai Magyarországon a sérült emberek foglalkoztatása főként ipari és mezőgazdasági jellegű. Egy munkaválasztás előtt álló sérült fiatalnak nincs tehát sok választási lehetősége. A művészetekben, nevezetesen a színművészetben tehetséges sérült emberek számára ez idáig nem kínálkozott más megoldás, mint a napi 6 órás mechanikus munkavégzés és a maximum heti 2 óras, szabadidős színházi foglalkozás.

A Baltazár Színház egy teljesen más életutat kínál: megteremti, hogy a sérült ember a tehetségéből éljen meg. A társulat működésével olyan kultúrát kíván megteremteni Magyarországon, amely lehetővé teszi a sérült emberek társadalmi integrációját. Célja, hogy tevékenysége nyomán a sérült emberek társadalmi megítélése megváltozzék.

Nagyon fontos számunkra, hogy minél szélesebb nézőközönség lássa darabjainkat.

A társulat a magas színvonalú előadások segítségével a rendszeresen színházba járókon kívül olyan embereket is szeretne a publikum soraiba bevonni, akik eddig nem látogattak más színházakat, de akiknek szociális érzékenységét a Baltazár Színház darabjai felébresztik. Működésünk alapja, hogy előadásaink társadalmilag ne kirekesztve készüljenek és kerüljenek bemutatásra, hanem az ösztársadalom berkein belül. Az előadásokat ne »ahhoz képest« ítéljék meg, hanem önmagukért.”¹³

A fogyatékoossággal élő emberek sportja

A sport nem csak az egészséges, hanem a sérült emberek számára is kitűnő lehetőség a bizonyításra, a kiemelkedésre, az együttlétre és egymás megismerésére. Ezenkívül a rendszeres testmozgás, a megfelelő edzőprogram, a versenyekre való felkészülés hozzájárul fizikai, szellemi és szociális fejlődésükhöz, így fontos része rehabilitációjuknak, és hozzájárul a sérült emberek társadalmi beilleszkedéséhez.

A sérült emberek sportja rég túlnőtt a szabadidős tevékenység szintjén. A sérült emberek felkészülését segítő szakembereket, edzőket egyetemen, főiskolán képzik. Komoly és jól szervezett klubjaik vannak, amelyek nemzetközi szervezetekbe tömörülnek. A versenyzők nemzetközi versenyeken mérhetik össze felkészültségüket, melyek közül két esemény emelkedik ki: a *Speciális Olimpia* és a *Paralimpia*.

¹³ Forrás: www.szhaz.hu/baltazar

Speciális Olimpia

A Speciális Olimpiai Mozgalmat 1968-ban hozta létre Eunice Kennedy Shriver. Jelenleg hozzávetőleg 150 ország tartozik tagjai közé és másfél millió értelmileg sérült ember számára nyújt sportolási, versenyzési lehetőséget. Az Amerikai Egyesült Államokban négyévente megrendezik a Világjátékokat, az egyes nemzetek pedig regionális rendszerben Nemzeti Játékokat, nemzetközi versenyeket, illetve országon belül területi és versenyszámonkénti viadalokat szerveznek. A Magyar Speciális Olimpiai Bizottság 1989-ben csatlakozott a szervezethez, 2000. végéig kb. 130 intézmény vált tagjává. A hazai szervezet két-háromezer enyhe-, középsúlyos- és súlyos fokban értelmi sérült, valamint halmozottan sérült sportoló számára teszi lehetővé a rendszeres versenyzést.

A Speciális Olimpián az egészségesekéhez hasonló sportágakban (pl. atlétika, kosárlabda, asztalitenisz, kézilabda, úszás stb.), de eltérő szabályrendszer alapján versenyeznek a résztvevők. Az egyes szabályokat oly módon alakítják ki, hogy minden versenyző nagyjából egyenlő eséllyel indulhasson a versenyeken. A nagyjából egyforma teljesítményt nyújtó sportolók kerülnek egy csoportba, egyszerre 3-8 fő versenyez egymással. A Speciális Olimpián is hirdetnek győztest, minden résztvevő feláll a dobogóra, mindenkinek elismerik a teljesítményét. Itt tényleg igaz a mondás: a részvétel a fontos, nem a győzelem. Bár az értelmileg sérült emberek olimpiája sok tekintetben hasonlít a hagyományos Olimpiai Játékokra, itt sokkal nagyobb hangsúlyt kap az együttlét öröme és a személyes fejlődésre gyakorolt pozitív hatás.¹⁴

Paralimpia

A Paralimpiai Mozgalom – bár szintén fontos szerepet játszik a sérült emberek rehabilitációjában – sokban különbözik a Speciális Olimpiától. Gyökerei 1948-ig nyúlnak vissza, amikor az angliai Stoke Mandeville-ban működő, gerincsérült hadirokkantakat ápoló kórházban először rendeztek az ott élő betegek számára kerekesszékes íjász versenyt. Időpontja egybeesett a XIV. Olimpiai Játékok nyitónapjával. Ezt követően a mozgássérült emberek sportolása gyorsan népszerűvé vált, az első rendezvény az 1950-es években nemzetközi mozgalommá fejlődött. A gerincsérült sportolókhoz gyorsan csatlakoztak a más okból fogyatékosná vált emberek, így például az amputált, a látássérült vagy a központi idegrendszer sérülésével élő sportolók.

A tagság növekedésével együtt bővült azon sportágak köre, amelyekben a sérült emberek összemérhetik tudásukat. Ma a Paralimpiai Játékok programjában a következő sportágak szerepelnek: asztalitenisz, atlétika, úszás, rögbi, erőemelés, kerekesszékes tenisz, kosárlabda, röplabda, lovaglás, boccia, kerékpározás, vívás, csörgőlabda, judo, lövészet, íjászat, labdarúgás, vitorlázás. Egyes sportágak hasonlítanak az egészséges emberek játékaira, de eltérő szabályok szerint űzik őket, másokat (boccia, csörgőlabda)

¹⁴ Forrás: www.msosz.hu

speciálisan a sérült emberek számára találtak ki. A sérült emberek sportjának kibontakozása új irányt szabott a segédeszközyártás fejlődésének, megindítva a sportolásra alkalmas speciális eszközök kifejlesztését.

A Paralimpiai Játékokat négyévente, közvetlenül az Olimpiai Játékokat követően, annak helyszínén rendezik meg, egyre nagyobb népszerűség és érdeklődés mellett. Magyar versenyzők először 1976-ban, a Torontóban rendezett versenyeken vehettek részt, de csak 1998 óta kapják meg mindazt az anyagi és szellemi támogatást, amely a sikeres szerepléshez szükséges.

Csörgőlabda

„A csörgőlabda különbözik a paralimpia többi versenytől a versenyhelyszín különleges atmoszférája miatt. Ezt a sportot férfi és női látássérült, vak és gyengénlátó sportolók játsszák.

Minden csapat három tagja játszik egyszerre a pályán, a cél, hogy az ellenfél kapujába gurítsák a labdát, és gólt szerezzenek.

A labdában lévő csörgők irányítják a játékosokat, akik így tájékozódnak a labda helyzetéről. Ezért a játék ideje alatt a verseny helyszínén néma csend van, hogy a játékosok koncentrálni és azonnal reagálni tudjanak a labdára. A gólok után kitörhet a tapsvihár, de játék közben ismét csendre intik a közönséget. A meccs összesen húsz percig tart, ami két 10-10 perces félidőből áll.

Minden versenyző maszkot, fekete szemüveget visel, hogy egyenlő eséllyel versenyezzenek a különböző szintű látássérültséggel rendelkező sportolók.”¹⁵

¹⁵ Forrás: www.paralimpia.hu

Boccia

„A boccia [ejtsd: boccsa] egy hagyományos rekreációs sportág, amelynek a gyökerei az ókori időkre nyúlnak vissza. Először 1984-ben játszották Paralimpián.

A játékot a paralimpiai játékokon csak a cerebral paresis (központi idegrendszer) sérültségű sportolók játszhatják. A játékosok a bőrlabdát dobják, rúgják vagy egy segédeszköz használatával (csővel) gurítják a szintén bőrből készült fehér célabda felé. A labdákat (kék, piros) a fehér labdához kell eljuttatni, olyan közelre, amennyire csak lehet. Egyéniben, párosban és/vagy csapatban versenyeznek, a játékot teremben, sima felszínen játsszák. A boccia az izomkontrol és a pontosság játéka, nagyfokú koncentrációt igényel.

A versenysport mellett vagy inkább azt megelőzően a játék nagyon jó szabadidős, rekreációs és integrációs lehetőségeket rejt magában.”¹⁶

Zárszó helyett

Te, kedves olvasó, talán úgy gondoltad, ha elolvasod ezt a fejezetet, mindent tudni fogsz a fogyatékkal élő emberekről, és tanácsot kapsz arra nézve, hogyan viselkedjél velük.

Ha összefüggésében szemléled az e fejezetben leírtakat, sok minden érthetővé válhat számodra, sok kérdés fogalmazódhat meg benned, de a válaszokat nem fogod itt megtalálni. E fejezet azért íródott, hogyha találkozol életed folyamán sérült emberrel, ne tekintsd őt se „hülyének”, se „csodabogárnak”. Minden ember más, mindenkiben fellelhetők olyan emberi értékek, amelyek a társadalom számára értékesek. Miután végére értél az olvasásnak, ezeket az értékeket keresd meg magadban, és ha megled, másként fogod látni az ilyen „furcsa” embereket. Ez már elindít azon az úton, amelyen eljutsz ahhoz, hogy tiszteld embertársaidat.

„... ha az igazságért küzdünk,
halhatatlanok vagyunk, és nem kell
félünk sem a változástól, sem a vakvéletlentől.”

/Henry David Thoreau/

¹⁶ Forrás: www.paralimpia.hu

Gyakorlatok:

Gyűjtsd össze olyan híres emberek neveit, akik sérülten alkottak jelentőset! Nézz utána, milyen fogyatékos-sággal éltek!

Járd be iskolákat, írd össze, mit hogyan alakítanál át ahhoz, hogy mozgássérült tanuló is járhasson oda!

Alkossatok párokat! A pár egyik tagjának kössétek be a szemét, a másik pedig vezesse végig az iskolán! Utána beszéljétek meg érzéseiteket!

Párokból dolgozva találjátok ki különböző hétköznapi szituációkat (bevásárlás, segítségkérés az utcán, megismerkedés egy idegennel stb.). Próbáljátok szavak nélkül egymás tudtára adni, mit szeretnétek.

Otthon próbálj meg gurulós széken ülve közlekedni a lakáson belül, és így elvégezni néhány házimunkát (felmosás, ágyazás, teregetés, rendrakás stb.)! Írd le, mit hogyan csináltál meg, milyen nehézségekbe ütköztél.

Linkek és ajánlott irodalom**Linkek**

[www.paralimpia.hu]

[www.msosz.hu]

[www.szinhas.hu/baltazar]

[www.autizmus.hpconline.com]

[www.balzsam.webconsult.hu]

[www.fogyatekos.lap.hu]

Irodalom

2001. évi népszámlálás. 12. A fogyatékos emberek helyzete. [2003] Budapest: Központi Statisztikai Hivatal.

Demeter Miklós [1998] „A tartós bentlakást biztosító állami (önkormányzati) fenntartású intézetek és a bennük élő értelmi fogyatékos felnőttek jellemzői – különös tekintettel az eddigi és a folyamatban lévő kitagolási kezdeményezésekre.” in: *A függőségtől az autonómiáig. Helyzetértékelés és jövőkép a kiscsoportos lakóotthonokról*. Budapest: Kézenfogva Alapítvány – Soros Alapítvány.

Ferenczy Ágnes (szerk.) [2002] *Üzenetek. Önálló, önrendelkező módon élni*. Nyíregyháza: START Rehabilitációs Vállalat és Intézményei.

Keyes, Daniel [1988] *Virágot Algernonnak*. Budapest: Árkadia Könyvkiadó.

Kováts András – Tausz Katalin [1997] *Gyorsjelentés a fogyatékos emberek helyzetéről*. Budapest: Szociális Szakmai Szövetség.

Zalabai Péterné (szerk.) [1999] *Hogyan segítsük sérült embertársainkat?* Miskolc: Motiváció Mozgássérülteket Segítő Alapítvány – Miskolci Egyetem.

